

Johannes Niemeläinen

VTM, Lappeenrannan teknillinen yliopisto
johannes.niemelainen@gmail.com

Juho Korhonen

VTM, M.A.
Brown University, USA
Department of Sociology
juhopotias@gmail.com

Aivotihkuminen jatkuu Suomen talouden kohenemisesta huolimatta

Avainsanat: aivotihkuminen, aivovuoto, ulkosuomalaiset, paluuaikomus, vetovoima

Keskustelu Suomen aivovuodosta on jatkunut jo useamman vuoden. Vaikka kotimainen keskustelu keskittyy valtaosin tutkijoihin ja tieteen-tekijöihin, aivotihkuminen on todellinen ilmiö kaikkien korkeakoulutettujen keskuudessa. Ulkomailla asuvien suomalaisten ammattilaisten halukkuus palata on vähäistä. Taloustilanteen kohentumisesta huolimatta uudessa, vuoden 2018 kyselyssämme halukkuus palata oli jopa hieman laskenut, vaikka vastaajat arvioivat Suomen olevan yhtä houkutteleva kuin vuonna 2016. Lisäksi ulkosuomalaiset osaavat arvioida tarkasti halukkuutensa palata takaisin.

Johdanto

Keskustelu Suomen aivovuodosta ei osoita laantumisen merkkejä. Julkisessa keskustelussa huomio on erityisesti tieteen-tekijöissä, mutta ilmiö koskee kaikkia korkeasti koulutettuja. Vuonna 2017 Suomesta muutti pois reilut 1 044 alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanutta 18–44-vuotiaista Suomen kansalaista enemmän kuin Suomeen muutti takaisin. Vaikka tarkkoja tilastoja ulkomailta Suomeen muuttavien koulutustasosta ei ole, useista eri tilastoista vedetyt johtopäätökset kertovat, ettei Suomi onnistu houkuttelemaan ulkomailta Suomeen korvaavia osaajia, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta.

Pidämme kuitenkin termin aivovuoto käyttämistä liian vahvana. Kun vuosittaista

pois muuttaneiden 18–44-vuotiaiden alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää vertaa 15–44-vuotiaiden työllisten määrään vuonna 2018, on vuosittainen korkeasti koulutettujen nettomuutto vain promillen murto-osia. Kumulatiivisesti nettomuutto alkaa kuitenkin näkyä. Vuosina 2005–2017 Suomesta muutti 11 565 alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanutta pois enemmän kuin Suomeen muutti takaisin, mikä on jo 0,9 prosenttia 1 347 000 ihmisestä eli 15–44-vuotiaiden työllisten määrästä vuonna 2018.

Ilmiö on selkeä, mutta hiljainen. Siksi olemme aiemmin käyttäneet termiä aivotihkuminen, joka kuvaa aivovuotoa paremmin ilmiötä, jonka Suomi kohtaa. Suomen tilannetta voi verrata moottoriin, jossa on pieni öljyvuohto; öljyn tihkuminen hiljalleen ei ensin vaikuta moottorin toimivuuteen, mutta ajan kuluessa voiteluöljyä on liian vähän ja moottorin riski rikkoutua kokonaan kasvaa huomattavasti.

Aivotihkuminen on todellinen ilmiö, jos poismuuttajat eivät aio palata takaisin Suomeen. Lähtökohtaisesti ulkomailta hankittu kokemus on hyödyksi kotimaassa, jos poismuuttajat aikovat tulla takaisin työelämään Suomessa. Vuoden 2016 kyselyssä selvitimme ulkomailta asuvien nuorten suomalaisten ammattilaisten tulevaisuudennäkymiä. Vertailu aiempaan Heikkilän ja Pikkaraisen tutkimukseen kertoi paluuaikomusten puolittu-

neen kymmenessä vuodessa. Oma kyselymme ajoittui kuitenkin ajankohtaan, jossa oli käynnissä useita Suomen vetovoimaan vaikuttavia tekijöitä. Yleiseurooppalaisen siirtolaiskriisin lisäksi Suomen taloudella meni tuolloin heikosti, ja Suomi oli jälkijonassa verrattuna muihin muihin Euroopan valtioihin. Jatkokyselyllä syksyllä 2018 halusimme selvittää, vaikuttiko kyselyn ajankohta tuloksiin, ja miten ulkomaalaiset katsovat Suomen vetovoiman muuttuneen edellisestä kyselystä.

Jatkokyselyn tulokset vahvistavat kuvaa aivotihkumisesta todellisena ongelmana: Suomen taloustilanteen kohenemisesta huolimatta aiomukset palata takaisin ovat jopa hieman laskeneet, vaikka Suomea pidetään jopa hieman houkuttelevampana tai ainakin yhtä houkuttelevana kuin vuonna 2016.

Menetelmä ja aineiston rajaus

Vuoden 2016 kyselymme, joka lähetettiin ulkomaalaisten Facebook-ryhmiin ympäri maailmaa, tuli yhteensä 799 tutkimukseen hyväksyttyä vastausta. Vastaajat saivat jättää kyselyssä yhteystietonsa jatkokyselyä varten, ja yhteensä 280 vastaajaa teki näin. Syyskuussa 2018 lähetimme jatkokyselyn yhteystietonsa jättäneille 273 vastaajalle, joilla oli toimiva sähköpostiosoite. Analyysia varten hyväksytyt vastaukset tulivat 143 kappaletta. Vuoden 2016 kysely oli rajattu 20–40-vuotiaille, ja syyskuun 2018 kyselyssä hyväksyimme vastauksen kaikilta 20–42-vuotiailta. Jatkokyselyssä oli seitsemän taustakysymystä, yksi avoin kysymys ja viisi monivalintakysymystä, joiden vastauksia oli mahdollista täydentää lyhyeen avoimeen kysymykseen.

Kun aiemman, vuoden 2016 kyselyn menetelmä oli valikoiva lumipallo-otanta, jossa vastaajiksi valikoitui henkilöitä, joita aihe kiinnosti, oli syyskuun 2018 kyselyn otanta entistä valikoituneempi jatko-otanta. Kyseessä on kontrollitutkimus. Vastaajien kaksoisvalikoituneisuus – ensimmäisessä kyselyssä vastaaminen ja siinä yhteystietojensa jättäminen, sekä toiseen kyselyyn vastaaminen – voi aiheuttaa haasteita tulosten selitysvoimalle. Tämä on kuitenkin pyritty huomioimaan analyysissa, jossa uuden kyselyn vastauksia on verrattu myös vuoden 2016 kyselyn yhteystietonsa jättäneiden vastauksiin ja tuoreimpaan tilastotietoon.

Perusvertailut

Syyskuun 2018 kyselyssä hyväksytyt vastaukset oli yhteensä 143. Vastaajista 32 oli palannut Suomeen, eli ulkomailla asuvia vastaajia oli 111. Kaikista vastaajista naisia oli 99 ja miehiä 44, eli 69 ja 31 prosenttia. Vuonna

2016 (N=799) vastaavat osuudet olivat 73 ja 26 prosenttia. Vastaajien keski-ikä oli 33,9 vuotta ja iän mediaani 34 vuotta. Vuonna 2016 vastaajien keski-ikä oli 31,3 vuotta ja mediaani-ikä 32 vuotta. Kuten vuonna 2016, myös 2018 kolme neljästä vastauksesta tuli Euroopasta. Yksittäisistä maista eniten vastauksia tuli Saksasta ja Britannian maista, molemmista noin 10 prosenttia. Vuonna 2016 Saksasta tuli vastauksia noin 17 prosenttia ja Britannian maista noin 15 prosenttia.

Vastaajien koulutustasossa oli tapahtunut selkeä muutos siten, ettei toisen asteen koulutuksen saaneita enää juuri ollut. Vuonna 2016 heidän osuus oli 12 prosenttia, syyskuussa 2018 noin 3 prosenttia. Vastaavasti tohtorin tutkinnon suorittaneiden osuus oli kasvanut yli 6 prosenttiyksikköä 13 prosenttiin. Alemman korkeakoulututkinnon oli suorittanut 27 prosenttia ja ylempään 52 prosenttia vastaajista, ja sekä alemman että ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli muutaman prosenttiyksikön sisällä vuoden 2016 vastaavista osuuksista. Jatko-opiskelijoina oli 6 prosenttia vastaajista.

Kysyimme lisäksi, kuinka pitkään vastaajat ovat opiskelleet ja työskennelleet yhteensä ulkomailla. Syyskuun 2018 kyselyssä vastaajat olivat olleet ulkomailla keskimäärin 8,1 vuotta, ja mediaani oli 7 vuotta. Vuonna 2016 vastaajat olivat olleet 5,9 vuotta ja 4,5 vuotta.

Paluuaikomusten muuttuminen

Vuoden 2016 kyselyn tärkeimpiä tuloksia oli se, että 20–40-vuotiaiden ulkomaalaisten paluuaikomus oli romahtanut kymmenessä vuodessa. Vastaajat arvioivat kyselyssä todennäköisyyttä, jolla he palaavat työelämään Suomessa. Vastaajista 26 prosenttia arvioi, että palaa työelämään Suomessa erittäin epätodennäköisesti. Epätodennäköisenä paluutaan työelämään Suomessa vastaajista piti 29 prosenttia. Yhteensä siis vastaajista yli 55 prosenttia piti paluutaan suomalaisen työelämään vähintäänkin epätodennäköisenä. Vastaajista 26 prosenttia piti paluutaan yhtä todennäköisenä kuin epätodennäköisenäkin. Todennäköisenä paluutaan työelämään Suomessa vastaajista piti 11 prosenttia ja erittäin todennäköisenä 7 prosenttia, eli yhteensä vähintäänkin todennäköisiä palaajia oli yli 18 prosenttia. Vielä vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä vastaajista 40 prosenttia arvioi palaavansa Suomeen, 53 prosenttia ei aikunut palata ja 7 prosenttia ei tiennyt aiomuksistaan. Koska vuoden 2016 kyselymme oli tehty Suomen vasta nousesta taantumasta, halusimme selvittää, vaikuttiko paluuaikomusten selvään laskemiseen Suomen taloustilanne. Uuden kyselyn perusteella vaikuttaa siltä, että ei.

Taulukko 1. Paluun todennäköisyys vuosien 2016 ja 2018 kyselyissä.

Paluun todennäköisyys	2018		2016	
	N=111, ulkomailla asuvat	N=143, kaikki	N=280, yhteystietonsa jättäneet	N=799, kaikki
Erittäin epätodennäköisesti	32 (29 %)	32 (22 %)	61 (22 %)	208 (26 %)
Epätodennäköisesti	31 (28 %)	30 (21 %)	75 (27 %)	234 (29 %)
Neutraali	28 (25 %)	33 (23 %)	82 (29 %)	209 (26 %)
Todennäköisesti	12 (11 %)	16 (11 %)	38 (14 %)	90 (11 %)
Erittäin todennäköisesti	8 (7 %)	24 (17 %)	24 (9 %)	58 (7 %)

Kuten oheisesta taulukosta 1 käy ilmi, vuoden 2018 kyselyssä heidän osuus, jotka arvioivat palaavansa erittäin todennäköisesti työelämään Suomessa, on kasvanut 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2016. Vuoden 2018 luvussa mukana ovat kuitenkin myös Suomeen jo palanneet henkilöt. Jos vertailu rajataan heihin, jotka jättivät yhteystietonsa vuonna 2016, ja heihin, jotka edelleen asuvat ulkomailla, on aikomus palata vähentynyt 5 prosenttiyksikköä. Tästä voidaan päätellä, että Suomen taloustilanne ei vaikuttanut 20–40-vuotiaiden aikomukseen palata työelämään Suomessa vuoden 2016 kyselyssä.

Vastajat arvioivat myös suhteellisen tarkasti todellisen paluuaikomuksensa. Vastajista (N=143) 32 oli palannut Suomeen, mikä on noin 22 prosenttia. Vuoden 2016 kyselyssä yhteystietonsa jättäneistä vastaajista 23 prosenttia arvioi palaavansa takaisin. Vaikka yksilötasolla vastaus ja todellinen käyttäytyminen eivät osuisikaan yhteen, otannassamme ne osuvat.

Suomen taloustilanteen koheneminen ei ole myöskään vaikuttanut vastaajien näkemyksiin Suomen vetovoimasta, jos vastaja asuu edelleen ulkomailla. Kysymykseen ”Onko Suomen vetovoima mielestäsi muuttunut keväästä 2016?” vastaajista (N=111) 57 prosenttia katsoi Suomen vetovoiman pysyneen ennallaan, ja yhtä moni katsoi Suomen vetovoiman heikentyneen ja vahvistuneen. Kaikista vastaajista sen sijaan Suomen vetovoiman katsoi vahvistuneen 26 prosenttia ja heikentyneen 17 prosenttia vastaajista.

Muita jatkokyselyn tuloksia

Jatkokyselyssä pyysimme vastaajia myös kertomaan kantansa muuttamaan, aikaisemman kyselytutkimuksen analyysistä nousseeseen seikkaan. Kysyimme ”Onko suomalaisuudesta ollut sinulle mielestäsi keskimäärin

hyötyä tai haittaa ulkomailla?”, ensisijaista identiteettiä sekä sitä, oliko vastaaja keskimäärin kokenut vieraaseen kulttuuriin sopeutumisen haastavaksi. Tavoitteenamme oli pohtia erityisesti suomalaisen hyvinvointivaltion menestyksen suhdetta halukkuuteen muuttaa ulkomailla. Uusien tulosten sekä aiemman, laajan tutkimuksemme perusteella näyttää siltä, että suomalaisen hyvinvointivaltion menestys jopa ajaa korkeakoulutettuja muuttamaan maasta. Kytkös suomalaiseen yhteiskuntaan vahvistaa suomalaisuuden suhteellista hyötyä ulkomailla, vaikka tämä ei enää näyttäytysikään suomalaisena identiteettinä. Kaksi kolmasosaa vastaajista tunnisti suomalaisuuden hyödyttäneen heitä ulkomailla ja yksi kolmasosa piti sitä neutraalina. Tästä huolimatta vain 46 prosenttia vastaajista koki suomalaisuuden ensisijaiseksi identiteetikseen, eli ero suomalaisuudesta hyötynesiin vastaajiin on noin 20 prosenttiyksikköä. Sidettä hyvinvointivaltion menestyksen ja korkeakoulutettujen maastamuuton välillä vahvistaa se, että vain alle 10 prosenttia vastaajista koki ongelmia vieraaseen kulttuuriin sopeutumisessa. Tietyllä tapaa suomalaisuus siis merkitsee, kenties hyvinvointivaltion tulevaisuudelle paradoksaalisesti, kansainvälisyyttä.

Päätelmät

Tässä artikkelissa olemme esitelleet kontrollikyselymme keskeiset tulokset. Tavoitteena oli tarkastaa aiemman, vuoden 2016 vastausrealiteettia. Vaikuttaa siltä, että aiemmin esittämämme tulokset ovat luotettavia. Lisäksi vastaajien kyky arvioida aikomuksensa palata takaisin Suomeen on hyvä. Näistä tuloksista on kokonaisuudessaan nähtävissä, että aivotihkumista Suomesta on merkitsevämpää, jos ei välttämätöntä, käsitellä laajemman kansainvälisen kontekstin ilmi-

önä, kuin vain Suomen hyvinvointivaltion ja mahdollisten lähtijöiden ja palaajien välisenä seikkana. Huomattavin yksittäinen tämän päätelmän puolesta puhuva seikka on tasaisesti jatkuva korkeasti koulutettujen lähtijöiden määrän kasvu ja palaajien vähyys perinteisesti tärkeimpänä pidetyn muuttujan, eli taloustilanteen, muutoksista huolimatta.

Lähteet

Heikkilä Elli & Maria Pikkarainen (2008). Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuustutkimuksia A 30. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Korhonen, Juho & Johannes Niemeläinen (2017). Solidarity and Competition in the

European Union. Theory reconstruction from an extended case study of welfare state emigration. Cahiers RESuME, 2017, No. 7.

Niemeläinen, Johannes & Juho Korhonen (2017). He eivät palaa, eli aivotihkuminen Suomesta. Siirtolaisuus–Migration, 2017 (2), 13–17. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike. 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/muutl/2017/muutl_2017_2018-10-30_tie_001_fi.html. Luettu 5.1.2019

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Elokuu 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyti/2018/08/tyti_2018_08_2018-09-25_tie_001_fi.html. Luettu 5.1.2019.

Esityksiä vuoden 2019 palkinnon saajaksi vastaanotetaan 30.4. asti!

Turussa toimiva Siirtolaisuusinstituutti perusti John Mortonin nimeä kantavan tunnustuspalkinnon keväällä 2010. Palkinto myönnetään vuosittain muuttoliikkeiden ja monikulttuurisuuden hyväksi tehdystä erittäin ansiokkaasta työstä tai teosta. Tunnustus voidaan myöntää henkilölle, yhteisölle tai viranomaiselle. Tunnustus palkintoon oikeuttavan teon on liityttävä suomalaiseen tai Suomessa tapahtuneeseen muuttoliikkeeseen.

Palkinnosta päättää Siirtolaisuusinstituutin hallitus. Hallitus voi nimetä palkinnon saajan myös muiden kuin esitettyjen ehdokkaiden joukosta. Esityksiä voivat tehdä koti- ja ulkomaiset yhteisöt sekä yksityiset henkilöt. Esityksiä palkinnon saajista voi tehdä 30.4.2019 asti.

**Esitykset voi lähettää osoitteeseen: kirsi.sainio@utu.fi
Viestin aiheeksi: John Morton**